

Wyjątkowe miejsce ekonomii

Autor: **Ludwig von Mises**

Tłumaczenie: **Witold Falkowski**

Fragment 37. rozdz. [Ludzkiego Działania](#) (1949) Ludwiga von Misesa

1. Wyjątkowość ekonomii

Ekonomia jako nauka zajmuje specyficzne, wyjątkowe miejsce zarówno w sferze czystej teorii, jak i jej praktycznego zastosowania, gdyż nie da się doświadczalnie sprawdzić prawdziwości bądź fałszywości twierdzeń ekonomicznych. Oczywiście, zastosowanie środków proponowanych przez solidną teorię ekonomiczną prowadzi do osiągnięcia zamierzonych celów, a zastosowanie środków sugerowanych przez błędną teorię uniemożliwia ich osiągnięcie. Jednak doświadczenie takie ma zawsze charakter historyczny, a więc jest doświadczeniem złożonych zjawisk. Jak podkreślaliśmy, nie może ono ani potwierdzić, ani podważyć żadnego konkretnego twierdzenia. Zastosowanie błędnych twierdzeń ekonomicznych prowadzi do niepożądanych następstw. Jednak nigdy nie mają one takiej nieodpartej siły przekonywania, jak wyniki eksperymentów w naukach przyrodniczych. Ostatecznym kryterium poprawności twierdzenia ekonomicznego jest wyłącznie rozum, niewsparty przez doświadczenie.

Groźną konsekwencją tego stanu rzeczy jest to, że uniemożliwia on naiwnym umysłowościom zrozumienie, iż ekonomia zajmuje się światem realnym. Człowiek uznaje za „realne” wszystko to, czego nie może zmienić i do czego musi dostosowywać swoje działania, chcąc osiągnąć zamierzone cele. Poznanie rzeczywistości to przykre przeżycie. Dowiadujemy się wtedy, że możliwości zaspokojenia naszych potrzeb są ograniczone. Człowiek niechętnie godzi się z myślą, że są takie sprawy, a właściwie cały zespół związków przyczynowo-skutkowych między nimi, których nie da się zmienić za pomocą myślenia życzeniowego. Doświadczenie zmysłowe operuje łatwo zrozumiałym językiem. Bezcelowe jest podważanie wyników eksperymentów. Nie da się zakwestionować realności faktów ustalonych eksperymentalnie.

Tymczasem w sferze wiedzy prakseologicznej ani sukces, ani porażka nie przemawiają językiem, który trafiałby do wszystkich. Doświadczenie oparte wyłącznie na złożonych zjawiskach nie wyklucza uciekania się do interpretacji posługujących się myśleniem życzeniowym. Skłonność naiwnych umysłów przypisywania mocy sprawczej swoim myślom, niezależnie od tego, jak bardzo są chaotyczne i sprzeczne, nigdy nie jest jawnie i jednoznacznie weryfikowana przez doświadczenie. Ekonomista nie może zbić twierdzeń ekonomicznych szaleńców i szarlatanów, tak jak robi to lekarz odrzucając metody znachora. Historia przemawia do tych, którzy wiedzą, jak ją interpretować na podstawie poprawnych teorii.

2. Ekonomia i opinia publiczna

Znaczenie tej podstawowej różnicy epistemologicznej stanie się jasne, jeśli uświadomimy sobie, że praktyczne zastosowanie teorii ekonomicznych jest uwarunkowane ich akceptacją przez opinię publiczną. W gospodarce rynkowej wykorzystanie innowacji technicznych nie wymaga niczego oprócz zrozumienia ich przydatności przez jedną lub kilka świątłych osób. Pionierów postępu nie może powstrzymać tępota czy nieporadność mas. Zawczasu nie muszą oni zabiegać o aprobatę ludzi biernych. Mogą przystąpić do realizacji swojego przedsięwzięcia, nawet jeśli wszyscy naśmiewają się z ich pomysłu. Później, kiedy nowe, lepsze i tańsze produkty pojawią się na rynku, owi prześmiewcy będą zabijać się o te towary. Nawet najgłupszy człowiek potrafi odróżnić tańsze buty od droższych i docenić użyteczność nowych produktów.

W sferze, która dotyczy organizacji społeczeństwa i polityki ekonomicznej, rządzą inne reguły. Tutaj nawet najlepsze teorie są bezużyteczne, jeśli nie znajdują poparcia opinii społecznej. Nie sprawdzą się w praktyce, o ile nie zaakceptuje ich większość. W żadnym systemie rządów nie da się kierować państwem przez dłuższy czas, jeżeli władza wspiera się na doktrynach, z którymi nie zgadza się opinia publiczna. Ostatecznie zwycięża filozofia większości. W dłuższej perspektywie nie ma czegoś takiego jak niepopularny system rządów. Różnica między demokracją a despotyzmem nie ma wpływu na ostateczny rezultat. Odnosi się ona jedynie do metody służącej dostosowaniu systemu rządzenia do ideologii, która cieszy się poparciem opinii publicznej. Niepopularnych autokratów można pozbawić władzy jedynie w wyniku rewolucyjnych przewrotów, a niepopularne rządy demokratyczne są wymieniane pokojowo w kolejnych wyborach.

Ogromne znaczenie opinii publicznej stanowi nie tylko o wyjątkowym miejscu ekonomii w systemie wiedzy, lecz przesądza również o tym, że opinia ta wpływa decydująco na przebieg dziejów ludzkości. W dyskusjach dotyczących roli jednostki w historii zagadnienie to często się pomija. Wszystko to, czego ludzie się uczą, co robią i osiągają, jest działaniem jednostek. Nowe idee i wynalazki są zawsze dziełem ludzi niezwykłych. Jednak ci wielcy ludzie nie będą w stanie dostosować warunków społecznych do swoich planów, o ile nie przekonają opinii publicznej.

Pomyślny rozwój ludzkości zależy od dwóch czynników: od tego, czy ludzie wybitni będą mieli intelektualną moc tworzenia solidnych teorii ekonomicznych, oraz od tego, czy ci sami lub inni ludzie będą umieli je tak przedstawić, aby zostały zaakceptowane przez większość.